SOCIÁLNÍ REVUE

Věstník ministerstva sociální péče.

Ročník I. V Praze, dne 1. října 1919. Číslo 3.-4.

Část revuální.

Odborový přednosta JAKUB SOUŠEK:

Mezinárodní ochrana práce.

Právo dělnické před světovou válkou.

Nebylo posud v dějinách události, která by byla tak postihla lidstvo a otřásla základy jeho bytí, jako to učinila světová válka. Spor, vzešlý původně mezi dvěma státy, strhl do svého víru celý svět. Boj hned z počátku urputný nabyl brzo forem nebývalé krutosti. Válčící strany chápaly se postupně vždy nových zbraní a nebyly při jich volbě nikdy na rozpacích. Válka rozdělila celý svět na dva nepřátelské tábory, slepě se potírající, a přešla na konec v bezohledné ničení protivníka. Vedle prostředků hmotných, technicky nejdokonalejších, musili pomáhati také činitelé kulturní, spočívající na zásadách právních, mravních a náboženských. Následky ohromného boje jeví se přirozeně na všech stranách, zkáza neobmezuje se pouze na ztrátu lidských životů, nýbrž stejnému zpustošení byly vydány také zásady politické, hospodářské, mravní a právní.

Dnes stojíme uprostřed rumiště, na němž jest tvořiti základy pro nový lidský pořádek.

Politické změny a přesuny hranic státních budou poměrně nejlepšími následky války, více dolehnou na lidstvo převraty hospodářské, sociální a kulturní. Poměr mezi průmyslem a zemědělstvím jest úplně změněn. Venkov žije mnohem lépe a jest zámožnější než město. Protivy třídní doznaly v tom směru zhoršení, že na jedné straně vzrostl počet boháčů, kteří získali beze

B 3584/1 1135

A 6 teš 38.

vší zásluhy ohromného jmění, a na druhé straně zničen byl klidný hospodářský vývoj malých existencí, které jsou vydány nejisté budoucnosti. Při tom zvykly si široké vrstvy lidu na zcela jiný způsob života, než byl před válkou jejich údělem. V posledních časech očekávaly pracující třídy zlepšení celého stavu od státu, ale státy vyšly z války zatíženy ohromnými dluhy válečnými a s autoritou velmi otřesenou.

Příčinou války byly hospodářské nesrovnalosti, a ty válkou samou nebyly posud odstraněny, jejich trvání znamená tedy stálé nebezpečí nové války. Mírovou smlouvou stanoveno, že konference práce má být jedním z pevných bodů, z nichž má býti přikročeno k řešení sporných ještě otázek. Evropa pohlížela posud na dělnické otázky výhradně ze svého zvláštního stanoviska, a nelze upírati, že jmenovitě v posledních letech byl zde značný pokrok. Za války k platnosti uvedený názor, že třeba v sociální politice rychleji postupovati a úpravu poměrů dělnických rozšířiti na celý svět, jest jistě správným.

Většina evropských států pojala koncem minulého století do svého programu účinnou právní ochranu dělnictva za tím účelem, aby existence třídy dělnické byla dle potřeby zlepšována a tím spory se zaměstnavateli co možná omezeny. U srovnání s Evropou činila Amerika dojem, jakoby otázkám sociálně politickým nebyla posud věnovala zvláštní pozornosti. A přec měla Amerika již před válkou daleko vyšší pracovní mzdy, nejnižší ceny potravin a nejkratší dobu pracovní. Zda jest jedinou příčinou těchto úspěchů obdivuhodné používání strojů při práci, či zda jsou zde ještě jiné, zvláště morální okolnosti tomu napomáhající, bude třeba teprve vyšetřiti. Ve státech evropských byla vydána celá řada zákonů na ochranu dělnictva, takže se vytvořilo zvláštní p r á v o d ě l n i c k é. Takové ustanovení závazných pracovních norem na ochranu lidské pracovní síly vedlo zhusta ku zdražení výroby, což postihovalo sice v první řadě výrobce, ale tímto bylo přesunováno na spotřebitele. Sociální politika v tom způsobu, jak byla posud u nás prováděna, přinášela břemena, které nelze vždy beze všeho uložiti podnikateli, ač-li nemá jeho schopnost ke konkurenci býti ohrožena. Konkurenční poměry lze ve vnitrozemí často vyrovnati politikou celní, kterýžto prostředek pozbývá účinnosti, jedná-li se o živnosti pracující pro vývoz. Státní hranice omezují hospodářskou soutěž, ale nikterak ji nevylučují; zda jest výroba schopna života, musí se posuzovati s hlediska cizozemské konkurence. Z počátku bylo jen v kruzích vědeckých zastáváno tvrzení, že ochranu dělnictva

ve velkém stylu nemůže prováděti jednotlivý stát samoten, nýbrž že jest k tomu potřebí stejnoměrného postupu všech, anebo alespoň nejbližších států konkurujících. Evropské státní správy nemohly se správnosti této zásady vzpírati, ale pokoušely se vyhověti jí jednotlivě dle vlastního uvážení.

Myšlenka, aby zásady pro stejnoměrnou úpravu pracovních poměrů byly sjednány smlouvami mezinárodními, a tímto způsobem vylučována byla mezinárodní konkurence, byla nejprve převzata vládou švýcarskou, která za tím účelem roku 1889 svolala konferenci, jež však zůstala bez výsledku. Na rok 1890 bylo zamýšleno svolati konferenci do Bernu. Ta se neuskutečnila, poněvadž zatím dne 4. února 1890 navrhla vláda německá, aby svolána byla mezinárodní konference do Berlína. Tomuto vyzvání vyhověly skoro všechny evropské státy průmyslové a zúčastnily se projednávání těchto otázek: 1. Úprava práce v dolech, 2. úprava práce nedělní, 3. úprava práce dětské, 4. úprava práce mladistvých dělníků, 5. úprava práce žen.

Výsledek porad shrnut byl v závěrečném protokolu ve formě přání, adresovaného zúčastněným vládám v tom očekávání, že tím jest utvořen podklad pro vybudování a další vývoj ochrany práce. Tyto naděje splnily se jen částečně v některých státech, jinde zůstaly bez účinku.

Vzhledem k tomuto nezdaru ujaly se myšlenky mezinárodní ochrany práce opětně kruhy soukromé, a sice jednak dělníci na kongresu v Curychu r. 1897 a současně občanští politikové sociální v Bruselu. Vedoucím osobnostem obou stran podařilo se brzo souběžné proudy tak sblížiti, že splynuly v Mezinárodní spolek pro zákonnou ochranu dělnictva v červenci 1900 v Paříži založený. Tato společnost stala se pak autoritativní zástupkyní soukromých snah pro přivodění mezinárodní ochrany práce.

Co se týká úkolu této korporace, tedy původně zamýšlela vybudovati mezinárodní zákonodárství pro továrny; brzy však od tohoto úmyslu upustila, jelikož se ukázalo, že dlouhá diplomatická vyjednávání k tomu potřebná by vývoj ochrany dělnictva spíše zdržovala, než jemu prospívala. Bylo tedy usneseno, aby se společnost zabývala jen určitými otázkami ochrany práce, aby takto, třebas v obmezeném obvodu, docíleno bylo stejnoměrného zákonodárství, jež by pak nepřímo vykonávalo vliv také na ostatní zákonodárství jednotlivých států.

Spolek zřídil roku 1901 v Basileji mezinárodní pracovní úřad, který měl přísně vědecký informativní karakter. Týž se hlavně zabýval vyšetřováním o stavu ochrany dělnictva v zemích průmyslových.

Tato cesta soukromé iniciativy došla souhlasu vlád, jelikož soukromá organisace jest s to náladu veřejnosti, směrodatnou

pro důležité hospodářské akce snáze vystihnouti, zatím co vlády mohou vyčkati s jich rozhodnutím až do vyjasnění situace. Vzhledem k tomu vysílaly jednotlivé vlády do vedoucího výboru své vlastní zástupce. K poradám o materiálu, sebraném mezinárodním pracovním úřadem, byly čas od času spolkem svolávány kongresy pro ochranu dělnictva. Tímto způsobem utvořen byl vědecký mezinárodní parlament pro otázky dělnické, který měl tvořiti pružinu pro zákonodárství jednotlivých států.

Úkol, aby usnesení kongresu byla zužitkována a sdělena jednotlivým státům, převzala na sebe vláda švýcarská. Na její pozvání sešla se roku 1905 v Bernu mezinárodní státní konference, jíž se zúčastnily vyjma Rusko a státy balkánské všechny státy evropské. Státy mimoevropské nebyly tehdy pozvány. Předmětem porady byl zákaz používání bílého fosforu k výrobě zápalek a zákaz živnostenské noční práce žen. Usnesení uvedena byla ve formu mezinárodní smlouvy, k níž se připojily všechny zúčastněné státy.

Celkem musily se mezinárodní snahy omeziti na to, aby působily na zákonodárství jednotlivých států ve smyslu zvýšení ochrany pracovních sil, jen výjimečně mohly jednotlivé, zvláště důležité otázky tvořiti předmět jednotného upravení. Autonomní zákonodárství jednotlivých států podrželo i na dále za úkol, aby ve vlastním zájmu dělnické zákonodárství v každém území co možná obsažně vybudovalo.

Průběhem času konal mezinárodní pracovní úřad další předběžné práce mezinárodních pracovníků, jež se vztahovaly na zákaz noční práce mladistvých dělníků a stanovení 10tihodinné doby pracovní pro ženy do 18 let, na sestavení listiny jedů, na upravení používání olova v průmyslu keramickém, zavedení 8mihodinné doby pracovní v podnicích nepřetržitě provozovaných, na ochranu práce dětské, na upravení práce domácké, na potírání nemocí, souvisejících s živností a povoláním, na sestavení mezinárodní srovnávací statistiky nemocenské a úmrtní, na otázky výplaty mzdy v naturáliích, na dobročinné pokladny a srážky ze mzdy, a na utvoření mezinárodní statistiky a jednotného podávání zpráv o živnostenské inspekci.

Tyto náměty byly na konferenci r. 1913 v Bernu jen částečně zpracovány, a sice bylo usneseno, aby příští diplomatické konferenci předloženy byly osnovy mezinárodních státních smluv, jimiž se stanoví 10ti hodinná doba pracovní pro ženy bez rozdílu stáří, a pro mužské mladistvé dělníky do 16 let, a vedle toho se zakazuje noční práce mladistvých dělníků ve stáří do 14ti let. Ku projednání těchto osnov, cestou diplomatickou následkem vypuknutí světové války nedošlo.

Právní ochrana dělnictva po světové válce.

Světová válka ukázala, že udržení světového míru závisí ve velké míře od správného řešení otázek dělnických, zvláště od zajištění tělesného, duševního a mravního blahobytu dělníkům průmyslovým. Pod dojmem této zkušenosti utvořen byl v Paříži podle mírové smlouvy, uzavřené dne 28. června 1919 Spolek národů se sídlem v Ženevě. Původními členy jeho jest 27 států, a sice: Spojené státy americké, Britanie, Francie, Italie, Japonsko, Belgie, Bolivie, Brazilie, Československo, Čína, Equador, Haiti, Hedžas, Honduras, Kuba, Liberia, Nikaragua, Panama, Peru, Polsko, Portugalsko, Quatemala, Rumunsko, Řecko, Siam, Srbsko-Chorvatsko-Slavonsko, Urugay. K těmto mohou během 2 měsíců od nastoupení platnosti smlouvy přistoupiti také státy: Argentina, Čile, Kolumbie, Dánsko, Španěly, Norsko, Paraguay, Nizozemsko, Persie, Salvador, Švédsko, Švýcary, Venezuela. Dále může se státi členem spolku i jiný, svobodně se spravující národ, který podá záruky svého dobrého úmyslu, když jeho přistoupení schválí dvě třetiny členů společnosti.

Tento spolek ujednal v článku 23. mírové smlouvy, že všichni členové:

a) budou se snažiti, aby zajistili a udržovali slušné a lidské podmínky pracovní pro muže, ženy a děti, jak v jejich vlastních územích, tak také v zemích, na něž se vztahuje jejich vliv obchodní a průmyslový, a že budou za tím účelem zřizovati a udržovati potřebné mezinárodní organisace;

b) zajistí domácím národnostem v územích, podrobených jejich správě, slušné zacházení;

c) pověří spolek všeobecnou kontrolou smluv ve příčině vývozu žen a dětí, prodeje opia a jiných škodlivých drog;

d) pověří spolek všeobecnou kontrolou ve příčině obchodu zbraněmi a střelivem se zeměmi, kde kontrola tohoto obchodu jest nezbytně ve všeobecném zájmu;

e) učiní potřebná opatření, aby zajistil i svobodu dopravních cest a průvozu, jakož i snadného provádění obchodu všem členům spolku, se zvlášním zřetelem na potřeby krajin za války 1914—1918 spustošených;

f) se vynasnaží učiniti opatření podle mezinárodního řádu, aby předešli a potírali nemoci.

Za účelem uskutečnění tohoto programu, pokud se jedná o zlepšení pracovních podminek dělnictvu, má býti podle mírové smlouvy, část XIII., čl. 387—426, jež označeny jsou titulem „Práce", zřízena trvalá organisace, sestávající z mezinárodní kanceláře práce a konference zástupců členů spolku národů. Kancelář práce má připravovati látku pro mezinárodní zákonodárství. Se-

braný materiál bude projednáván na konferencích, v nichž zastoupeny budou státy nejen svými vládními zástupci, nýbrž také delegáty zaměstnavatelů a zaměstnanců. Usnesení konference mají zníti, buď že se členům odporučuje vydati určité zákony, nebo, že se navrhuje uzavření mezinárodní smlouvy. Jestliže některý stát tohoto odporučení neuposlechne, nevzejde mu z toho ještě žádný závazek, ale odborné organisace dělníků, nebo zaměstnavatelů mohou podati stížnost mezinárodní kanceláři. Tato předloží záležitost vyšetřovací komisi, a když strana jejímu návrhu se nepodrobí, bude předložen spor stálému mezinárodnímu soudnímu dvoru spolku národů, jenž rozhodne s konečnou platností. Když se žalovaný stát i nyní nepodrobí, zakročí proti němu ostatní členové spolku národů hospodářskými represaliemi.

Tím způsobem byl utvořen pro dělnické zákonodárství nový mezinárodní parlament, jehož usnesení nejsou sice pro členy spolku národů přímo závazná, ale jejichž zachovávání dá se hospodářskými opatřeními vynutiti.

Spolek národů uznává, že různosti podnebí, mravů a zvyků, obyčejů hospodářských a průmyslových, činí těžko dosažitelným, aby bezprostředním způsobem docíleno bylo úplně jednotnosti podmínek pracovních. Než spolek jest přesvědčen, že práce nesmí býti považována jednoduše za předmět obchodu, i domnívá se, že se najdou methody a zásady pro takové upravení podmínek pracovních, jež všechna průmyslová sdružení musí se snažiti prováděti, pokud to připouští zvláštní poměry, v nichž se nacházejí.

Mezi těmito methodami a zásadami zdají se smluvním stranám býti zvláště nutnými a pilnými tyto:

1. Zásada výše uvedená, že práce nesmí býti považována pouze za zboží, nebo za předmět obchodu.

2. Právo spolčovací ve všech záležitostech, které se nepříčí zákonu, a to jak pro dělníky, tak pro úředníky.

3. Dělníkům třeba platiti mzdu zajišťující jim slušný život v té míře, jak se to uznává v jejich době a v jejich zemi.

4. Třeba zavésti pracovní dobu 8 hodin denně, nebo 48 hodin týdně všude, kde se tak posud nestalo.

5. Třeba zavésti týdenní odpočinek nejméně 24 hodin, který má býti poskytován pokud možno v neděli.

6. Třeba potlačiti práci dětskou a vysloviti závazek, podle něhož ve příčině práce dělníků mladistvých obojího pohlaví stanovena by byla potřebná omezení, aby bylo umožněno pokračovati ve výchově a zajistiti jim tělesný vývoj.

7. Třeba uplatniti zásadu stejné mzdy, bez rozdílu pohlaví, za práci stejné hodnoty.

8. Prohlášené předpisy v té které zemi ve příčině pracovních podmínek musí zajišťovati slušné hospodářské zacházení všem dělníkům právně se zdržujícím v té které zemi.

9. Každý stát musí zavésti službu inspekční, k níž musí býti přijímány také ženy, aby zajistil provádění zákonů a nařízení na ochranu dělníků.

Spolek národů nechce tyto zásady a methody prohlašovati za úplné nebo konečné, ale jest toho náhledu, že zásady jsou způsobilé, aby vedly politiku spolku národů; jestliže sdružení průmyslníků, kteří jsou členy komise národů, je bude prováděti, a jestliže nad jejich zachováváním v praxi bdíti bude zvláštní sbor inspektorů, přinesou jistě dělnictvu světa nesmírné dobrodiní.

Prvá konference mezinárodní konati se bude v říjnu 1919 ve Washingtoně. Je svolána vládou Spojených Států Severoamerických a na jejím pracovním programu jsou tyto otázky:

1. Provádění zásadního ustanovení osmihodinného dnu pracovního nebo 48hodinného týdne.

2. Jakými prostředky lze předejíti nezaměstnanosti a jak lze zhojiti její následky.

3. Zaměstnání žen:
   a) před a po slehnutí (pojedná se též o otázce mateřského odškodnění),
   b) za noci,
   c) při nezdravých pracích.

4. Práce dětí:
   a) věk přípustnosti ku práci,
   b) práce noční,
   c) práce nezdravá.

5. Rozšíření a provádění mezinárodních úmluv, smluvených v Bernu 1906 o zákazu noční práce žen, zaměstnaných v průmyslu, a zákazu používání bílého (žlutého) fosforu v průmyslu zápalek.

Úkoly Spolku národů.

Spolek národů vidí vlastní nebezpečí pro světový mír v nespokojenosti malých lidí a hledá jako prostředek proti němu v zajištění slušných podmínek životních pro dělnictvo. To jest jistě správný poznatek, ale ne úplný; stejně veliké, ne-li větší, nebezpečí spočívá ve hromadění přílišného majetku v rukách malého počtu osob (trusty). Již před světovou válkou bylo v severní Americe poukazováno k tomu, jaké nebezpečí vzchází hospodářství celého světa z toho, když jednotlivé společnosti zmocní se obchodu nutnými potřebami, jako petrolejem, železem a kovy vůbec. V posledním čase prolétla denními časopisy zpráva, že pět největších

producentů masa v Chille zmocnilo se kontroly nad veškerými důležitými potravinami ve Spojených státech Amerických. Jelikož oni obchodníci mají současně styky s podobnými organisacemi v cizině, zakládá se tím panství malého počtu kapitalistů nad potravinami celého světa. Před našima očima tedy povstávají nové mocnosti, které zneužívají hospodářské slabosti malých lidí k jejich vyssávání. Takový velký kapitál nemá porozumění pro existenční potřeby malého lidu, jeho účelem jest jeho vlastní vzrůst, a vyvolávání zápletek válečných v nové době jest vlastně jeho dílem. Vznešený cíl, jejž si Spolek národů vytknul, nemůže tedy býti dosažen pouze zlepšením osudu dělnictva, nýbrž současně musí býti učiněna vhodná opatření, aby nepřirozené hromadění majetku v rukách jednotlivců a jeho zneužívání k hospodářskému vyssávání jiných bylo zabráněno, nebo aspoň aby jeho používání bylo podrobeno veřejné kontrole. Má-li býti opakování světové války vyvarováno, třeba ještě odzbrojiti velký kapitál. Stejný význam jako předměty všeobecné potřeby má pro lidstvo zužitkování přírodních zdrojů energie, jako tekoucí vody, uhelných dolů, lesů a vodních cest. To jsou statky všemu lidstvu nezbytně potřebné, nelze tedy trpěti, aby se jich zmocnili jednotlivci na škodu všeobecnosti. Zájmy lidstva vyžadují, aby takovými statky hospodařili činitelé správy veřejné, aby jejich používání bylo všemu lidu co nejvíce ulehčeno. Vzhledem k tomu třeba se již dnes za to přimlouvati, aby mezinárodní kontrola spolku národů byla rozšířena na všechny činitele, jejichž škodlivost pro třídy hospodářsky slabé jest prokázána. Umožnění dostatečné a zdravé výživy pracujících tříd jest jednou z prvních podmínek klidného vývoje státu, a jest tedy třeba k tomu hleděti, aby mezinárodní lichva s předměty nezbytné denní potřeby byla národy účinně potírána.

Všechny snahy státu ku povznesení pracujících tříd předpokládají dále, že jest dělnictvo tak dalece kulturně pokročilé, aby samo spolupůsobilo k lepšímu uspořádání společnosti lidské. Lidská společnost musí býti vedena ideály, a jeden z nejvznešenějších jest poctivá a účelná práce ve všech oborech. Chuť k práci není vrozena, nýbrž jest výsledkem vychování, a toto umožniti a cíle vědomě říditi jest úkolem státu. Zvyšovati kulturní úrovně širokých vrstev lidových jest zájmem veřejným, jehož dosah není omezen na jednotlivý stát, nýbrž vyžaduje pozornosti mezinárodní. Dělnictvo uvědomělé jest ukázněné, dovede si potřebné reformy v pravý čas samo vydobýti a nedá se při tom tak snadno, anebo aspoň ne na dlouho, svésti na scestí. Ve státech pokročilých i revoluce odbývají se nekrvavě, nebo s nejmenším nákladem tohoto nejdražšího statku. Stát, který by se nestaral o vzdělání dělníků a jejich dětí, prohřešil by se stejně na světovém pořádku jako ten,

který je hmotně utiskuje. Spolek národů měl by tedy hned z počátku souběžně se zajištěním hmotné existence nasaditi všecky páky, aby dělníkům a jejich dětem ve všech odvětvích práce ve všech státech dostalo se takové míry vzdělání duševního, která by uschopňovala, aby pak vlastní pílí mohli se súčastniti světového života myšlenkového. Jen vzděláním, a sice vzděláním prohloubeným lze docíliti, aby lidstvo nevidělo v práci kletbu, nýbrž hledalo v ní největší štěstí a vlastní účel svého bytí.

Dr. SOŇA STUCHLÍKOVÁ, pov. řiditelka čs. státní dětské útulny (nalezince) v Košicích.

K programu nalezinecké péče na Slovensku.*)

Nebylo a není doposud nešťastnějších tvorů, než dětí odkázaných na veřejnou dobročinnost. Ubožátka, jež nepoznala tepla mateřské lásky, nebo nelitostným osudem byla něžné rodičovské péče zbavena, posílána jsouc postrkem z obce do obce, z domu do domu, od jedněch nevlídných tváří k druhým. Bez pocitů přátelství k lidem, bez vzpomínek na teplý krov rodinný, bez závazků vděčnosti vyrůstají, aby po letech z nich byli zahořklí, společnost nenávidějící bývalí vyděděnci, dnes lidé sociální neb antisociální, často lidé, kteří ztroskotali ve společnosti mravně neb sociálně neb hospodářsky, neb kteří i kriminelními se stali.

Společnosti vyrůstají tak členové, kteří bezděky splácejí jí tvrdě za hříchy, jež na nich byly spáchány v době, kdy duše rozkvétá, kdy charakter se formuje, kdy nejmohutnějším činitelem je právě to, čeho oni nejvíce potřebovaly — láska.

Jednou z nejpřednějších povinností státu, směřující přímo k jeho sebezáchově, je proto péče o dorůstající generace. Není potřebí — obzvláště váženému shromáždění sociálních pracovníků — vykládati a dokazovati, že tělesná i mravní úroveň dorostu národního jest směrodatným činitelem, přímo určujícím zdatnost národa a státu v příštích letech.

---

*) Předneseno na Sjezdu soc. pracovníků v Košicích dne 7. září 1919.